

Mieczysław Sprengel

ROZWÓJ GOSPODARCZY AUSTRALII OD 1851 DO 1889 ROKU

Wstęp

Od chwili odkrycia Australii w 1788 roku przełomowym okresem w jej rozwoju, zarówno politycznym jak i gospodarczym, była 2. połowa XIX wieku. Za początek tego okresu przyjmuje się rok 1851, kiedy to w Nowej Południowej Walii i Wiktorii odkryto złoto. Znany historyk Manning Clark w swojej książce *Historia Australii*, charakteryzując historię tego kraju w 2. połowie XIX w. na tle szerszej perspektywy gospodarczej, podzielił ją na: czas złota 1851–1861, wiek burżuazji 1861–1883 oraz radykałów i nacjonalistów 1883–1901. Z kolei Russell Ward w książce *Concise History of Australia* wydzielił tylko dwa okresy: od 1851 do 1885 r. – czas kopaczy, demokracji i urbanizacji, oraz drugi, który podobnie jak Clark nazwał radykałami i nacjonalistami, ale umiejscowił go w nieco innym przedziale czasowym: 1886–1913.

Odnalezienie złota wywołało na świecie duże zainteresowanie Australią i przyczyniło się do ogromnych zmian w koloniach wschodnich. Nasilił się napływ imigrantów do Australii, w wyniku którego zwiększona populacja zaczęła wytwarzać towary na swoje własne utrzymanie. Brytyjczyków przyciągała do Australii demokracja i poczucie powszechnej równości. Niektórzy badacze twierdzą wręcz, iż imigracja Brytyjczyków spowolniła proces australijskiego nacjonalizmu. Szlaki morskie i drogi wewnątrz kraju połączyły wszystkie części kontynentu, ulepszono też transport morski. Na przyspieszenie rozwoju gospodarczego wpłynęło także odkrycie, poza złotem, licznych i rozległych złóż mineralnych.

Te fakty stały się ważnymi punktami w rozwoju Australii. Wiek burżuazji to dla tej klasy czas dobrobytu: bogaciła się ona na produkcji przemysłowej, budownictwie, imporcie oraz na praktyce prawniczej i medycznej. To, co osiągnięto w Australii w XIX wieku niewątpliwie rzutowało na jej niezwykle rozwój w wieku XX. Ni-

niejszy artykuł przedstawia niektóre spośród najważniejszych wydarzeń w Australii w 2. połowie XIX wieku. Nie może on jednak pretendować do opracowania całości problemu, gdyż szczupłość miejsca nie pozwala na wskazanie wszystkich aspektów rozwoju gospodarczego. Lektura artykułu może zachęcić czytelników do dalszego studiowania losów gospodarczych Australii zarówno w XIX, jak i w XX wieku.

Odkrycie złota i rozwój miast w Australii

Odkrycie złota paradoksalnie nie wzbudziło entuzjazmu rządzących i z obawy przed zamieszkami początkowo starano się ten fakt ukryć. Potwierdza to historia odkrycia złota przez Polaka, Pawła Edmunda Strzeleckiego. Z dokumentów wynika, iż odkrył on złoto w 1839 roku, gdy kierował się na zachód od Sydney przez Góry Błękitne, w rejonie dzisiejszego Bathurst¹. Z uwagi jednak na zamieszkałych wówczas w Australii karnie zesłanych włóczęgów i przestępców, gubernator poprosił Strzeleckiego o zachowanie tajemnicy. Ostatecznie więc odkrycie Strzeleckiego zostało pominięte w późniejszych raportach². Australijczycy nie wiedząc o tym fakcie, od 1848 roku zaczęli masowo wyjeżdżać i szukać złota w Kalifornii.

Należy w tym miejscu dodać, że wśród wielu innych Australijczyków, którzy podążyli do Ameryki w poszukiwaniu złota, znalazł się Edward Hargreaves (1816–1891). W Ameryce poznał ogólne metody wypłukiwania złota a po powrocie zanalizował budowę australijskiej gleby i doszedł do wniosku, iż ziemia musi zawierać spore złoża tego kruszcu. Uznany początkowo za szaleńca, zaczął szukać złota na własny rachunek niedaleko zachodniej strony Gór Błękitnych – Blue Mountains³. Jego przewidywania się spełniły i 12 lutego 1851 roku odkrył złoto niedaleko Bathurst w Summerhill Creek. 15 maja 1851 roku powiadomiono opinię publiczną o tym fakcie, a wtedy tysiące poszukiwaczy złota zaczęły przybywać w te rejony. W ten sposób, od maja 1851 roku zaczęła się era australijskiej „gorączki złota”⁴.

W trzy miesiące później jej fala opanowała Wiktorię. W stanie tym złoto odnalazł Thomas Hiscock. Również to wydarzenie było przyczyną, dla której wielu mężczyzn porzuciło domy, rodziny i pracę. Z czasem część poszukiwaczy powróciła, ale ruch ludności w tamtym czasie był ogromny. Wieść o odkryciu złota obiegała świat – o miejsce na statkach do Australii ludzie walczyli w Anglii, Szkocji i Irlandii. Zaczęli również wracać Australijczycy poszukujący złota w Kalifornii.

Złoża złota znajdujące się w południowo-wschodniej Australii zostały utworzone przez zatoczki rzeczne w Wielkich Górach Wododziałowych i pozostawiły

¹ Innym Polakiem, który zasłużył się dla Australii w tamtym czasie był dr Jan Lotski, przyrodnik, geolog, geograf i ekonomista, który prowadził badania w Nowej Południowej Walii i na Tasmanii. Lotski m.in. penetrował tereny, na których obecnie znajduje się stolica Australii Canberra. M. Sprengel, *Emigracja polska w Australii w latach 1980–2000*, Toruń 2004, s. 23.

² S. Otok, A. Achmatowicz-Otok, *Emigracja polska w Australii*, „Przegląd Polonijny” 1979, R. V, s. 8; L. Paszkowski, *Sir Paul Edmund de Strzelecki*, Melbourne 1997, s. 57–96.

³ Blue Mountains – góry otaczające Sydney od jej zachodniej strony. Oprócz oceanu, nad którym leży Sydney, jest to częste miejsce wypadków i odпочynku mieszkańców.

⁴ R. Ward, *Concise history of Australia*, St. Lucia 1992, s. 139.

olbrzymie stężenia ciężkiego osadu w wąwozach, w których płynęły rzeki wolniej, bo stopień nachylenia był nieznaczny. Duża część złota znajdowała się blisko powierzchni ziemi i można je było wykopać łopatą. W Wiktorii, na terenach gdzie wykopywano złoto, pracowało pod koniec 1851 roku 20 000 osób, a do 1858 roku ich liczba wzrosła do 150 000. Kopacze pracowali w małych grupkach, od czterech do sześciu osób, bo musieli się zmieścić na powierzchni przynależnej im ziemi, która była często wielkości ringu bokserskiego. Po wydobyciu wszystkiego, co było możliwe, przenosili się na inną działkę, regulując stosowną opłatę za kopanie. O tych wydarzeniach pisał londyński „The Times”, który w jednym z artykułów stwierdził, iż zaczęła się „kolejna baśń 1001 nocy”. Poszukiwacze mieli wówczas wiele pieniędzy, ale trwonili je na przyjemności. Clark wspomina, iż te wydarzenia, podobnie jak powszechny alkoholizm i rozpusta, stanowiły dla pastorów częsty materiał do kazań⁵.

Nie wszyscy jednak dochodzili do majątku. Niektórzy stwierdzili, iż znalezienie złota jest kwestią czystego przypadku. Ci, którzy byli zniechęceni, szybko wracali do swoich stałych zajęć. Coraz jednak częściej złoto zaczęło przyciągać awanturników. Zjawisku temu sprzeciwili się koloniści, żądając od władz zakończenia deportacji skazańców, albowiem proces ściągania przestępców groził wybuchem poważnych zamieszek wokół złotonośnych pól⁶. Wraz z odkryciem złota zakończył się więc proces przysyłania do Australii skazańców – ostatni przybyli na ziemię Antonia van Diemena w 1853 roku. W sumie do Australii przywieziono około 168 tysięcy skazańców. Dzięki ciężkiej pracy skazańców kolonie brytyjskie w Australii szybko i tanio zaszczerpiły cywilizację.

W latach 50. XIX wieku więcej niż jedna trzecia wydobytego na świecie złota pochodziła z Wiktorii, co wraz ze złotem wydobytym w Kalifornii, przynosiło Stanom Zjednoczonym i Wielkiej Brytanii tyle bogactwa, że kraje te mogły wprowadzić przelicznik złota w stosunku do swoich walut i w ten sposób zagwarantować sobie dominację na rynkach finansowych.

Sztaby złota warte miliony funtów, które zostały przewiezione drogą morską do Londynu, dla Australii przyniosły napływ towarów importowych. We wczesnych latach 50. XIX wieku Australia zakupiła 15% całego eksportu brytyjskiego. Było to wynikiem nasilonej konsumpcji, szczególnie przez ludność zamieszkującą miasta, w pobliżu których znajdowały się złoża złota. Tam utworzyły się gotowe rynki zbytu na miejscowe produkty. W latach 50. zostały zbudowane pierwsze koleje, działać zaczęły pierwsze telegrafy, a pomiędzy Europą i Australią kursowały pierwsze statki parowe⁷.

Gorączka złota sprawiła, że kolonie australijskie zdecydowanie się zmieniły. W ciągu pierwszych dwóch lat wydobywania liczba przybyszów była większa niż skazanych, którzy wylądowali tam na przestrzeni 70 lat. Populacja nie-Aborygenów potroiła się z 430 000 w 1851 roku do 1 500 000 w roku 1861. Populacja w Wiktorii do końca XIX wieku wzrosła siedmiokrotnie, co dało jej liczebną przewagę nad

⁵ J. H. Chambers, *A Traveller's History of Australia*, New York 1999, s. 140–141; M. Clark, *Historia Australii*, przeł. K. Bażyńska-Chojnacka, P. Chojnacki, Warszawa–Gdańsk 2004, s. 98–99.

⁶ *Ibidem*, s. 101.

⁷ S. Macintyre, *A Concise History of Australia*, Port Melbourne 1999, s. 87.

Nową Południową Walią. W 1881 roku kolonie liczyły 2 306 736 obywateli. W sumie, od początku XIX wieku do roku 1901, ludność w koloniach nieustannie rosła, by osiągnąć w 1901 roku liczbę 3 773 801 mieszkańców. Pod koniec XIX wieku Australia miała najwyższy odsetek ludzi młodych, od 20 do 44 roku życia. Kolejny dynamiczny wzrost populacji, w tym także ludzi młodych, nastąpił w XX wieku⁸.

Skutkiem gorączki złota było zaniedbanie edukacji i religii oraz inne niekorzystne zjawiska społeczne destabilizujące niektóre sektory rynku i powodujące zachwianie życia rodzinnego. Większość mężczyzn zajęta była szybkim zarabianiem pieniędzy, porzucała więc rodziny i miejsca pracy. W 1852 roku średnia wartość wydobytego złota na głowę w Wiktorii wynosiła 390 funtów⁹. Grupę poszukiwaczy tworzyli w większości Brytyjczycy, ale nie brakowało również Amerykanów, Włochów, Niemców, Polaków i Węgrów. Pojawiła się również ogromna, czterdziestotyśięcna grupa Chińczyków. Narażeni byli jednak na prześladowania na tle rasowym.

Większość poszukiwaczy złota przybywała do zatoki Port Philips, porzucała rzeczy osobiste (ceny hoteli i transportu osób i mienia były wygórowane) i udawała się do rejonów tańsze i złotonośne. Szybko jednak okazało się, że złoża znajdujące się pod powierzchnią w Ballarat się wyczerpały i kopacze musieli w ciągu kilku miesięcy przenieść się do innego rejonu oraz prowadzenia uciążliwych poszukiwań w glinie, aby dotrzeć do głębiej położonych warstw. Wywołało to masowy protest, pogłębiony dodatkowo pobieraniem opłat za zezwolenia na kopanie. Grupy buntowników połączyły się i pod kierownictwem irlandzkiego inżyniera Petera Lalora i w 1854 roku założyły Ligę Reform¹⁰. Ostatecznie żale górników zostały wysłuchane i doczekali się oni politycznej reprezentacji w parlamencie. Peter Lalor wszedł do parlamentu, był też ministrem.

Wiktorianańską gorączkę złota podsyciły późniejsze odkrycia w Nowej Południowej Walii, gdzie na początku 1860 roku odkryto nowe złoża złota. Następnymi wielkimi odkryciami dokonano na południu od Queensland: w Charters Towers w 1871 roku, w Palmer River w 1873 i Mount Morgan w 1883 roku oraz na wyspach Pacyfiku. Potem odkryto złoża w Pilbara na terenach Zachodniej Australii, na zachód od Nullarbor Plan odkryto wielkie złoża w Coolgardie oraz w roku 1893 w Kalgoorlie.

Wraz z rozwojem Australii rozwijały się jej dwa główne miasta: Sydney i Melbourne. W 1852 roku w Sydney założono uniwersytet, a dwa lata później powstał uniwersytet w Melbourne. W latach 1861–1883 nastąpiło gwałtowne ożywienie w branży budowlanej. Powstało wiele domów w stylu rokokowym lub barokowym. W centrum Sydney założono parki w stylu angielskim, m.in. Domain i Botanical Gardens¹¹. W latach 80. wzniesiono także m.in. nowy ratusz, anglikańską katedrę, nowy budynek rządowy i pocztę.

⁸ W. Vamplew, *Australians Historical Statistics*, Sydney 1987, s. 6.

⁹ R. Ward, *op. cit.*, s. 140.

¹⁰ S. Macintyre, *op. cit.*, s. 89.

¹¹ Te angielskie parki są częstym miejscem odwiedzin turystów, pięknie usytuowane nad zatoką wywierają w pamięci niezatarte wrażenie.

Pod koniec stulecia w Melbourne rozwinęła się prestiżowa gazeta „The Age”, która poziomem dorównywała gazetom londyńskim. Wydawano również gazetę „Illustrated Melbourne News” oraz „Melbourne Punch”. W Melbourne założono także w 1890 roku sieć tramwajową¹². Powstało wiele hoteli, szpitali i domów towarowych, pojawiły się biblioteki, muzea i galerie. Koloniści zaczęli odczuwać potrzeby edukacyjne, kształcono więc młodych nauczycieli, a w większych miastach, takich jak: Bendigo czy Ballarat założono instytuty mechaniczne, szkoły sztuki i szkoły górnictwa. W Melbourne w 1860 roku założono pierwszą szkołę medyczną¹³.

W obu tych miastach najważniejszymi gałęziami gospodarki były przemysł odzieżowy, drukarski, odlewniczy, metalurgiczny, meblarski, spożywczy, piwowarski i garbarski. Rozwinęły się również cegielnie, tartaki i wytwórnie powozów. W 1871 roku wiele warsztatów zatrudniało ponad pięćdziesięciu pracowników. Dla porównania, na początku lat 90. XIX wieku osoby pracujące w przemyśle w Nowej Południowej Walii stanowiły 10% całej siły roboczej¹⁴. Ośrodki przemysłowe w Sydney i Melbourne zaczęły się natomiast rozglądać za rynkami zbytu poza granicami własnych kolonii. Pomimo ceł i opłat przewozowych wymiana towarowa i rozwój gospodarczy zbliżał kolonie do siebie.

W latach 80. XIX wieku obszar ziemi uprawnej prawie podwoił się, w ten sposób kolonie australijskie dostarczały potrzebnych towarów na rynki światowe. Ulepszono technikę produkcji żywności i zwiększono wydajność zboża. W latach 60. XIX wieku w Queensland z bardzo pozytywnym skutkiem posadzono trzcinę cukrową. Do zbioru trzciny cukrowej w latach 1868–1876 sprowadzano nisko opłacanych mieszkańców Oceanii – *kanakas* („hawajski człowiek”).

Rozwój transportu wodnego i kolei

W 1853 roku na rzece Murray zaczęły kursować płytko zanurzone parowce. W Australii istnieje tylko jeden system rzeczny, który pozwala na nawigację śródlądową: rzeka Murray wraz z dopływami Darling i Murrumbidgee. Nawigacja na rzece Murray była jednak możliwa od czerwca do grudnia i tylko w latach, w których nie występowała susza, a pozostałe rzeki mogły być wykorzystywane w jeszcze krótszym okresie. Zdarzało się, iż parowce na rzece Darling utykały w błocie nawet na cały rok i czekały na nadejście wody. Podróż parowcem utrudniały poza tym dryfujące kłody i zwisające gałęzie. Często statki musiały pokonać trzy mile zakosów, by przebyć w linii prostej jedną. Za pośrednictwem okrętów prowadzono jednak wymianę handlową, która od roku 1880 weszła w fazę gwałtownego rozwoju. Rzekami z głębi ładu przewożono wełnę i pszenicę w zamian za towar do sklepów. Niewątpliwą zaletą tego transportu był koszt, dziesięciokrotnie niższy niż w przypadku transportu lądowego. Transport rzeczny z czasem został wsparty przez kolej, która systematycznie rozbudowywała swoje połączenia. Fakt ten umożliwił zagospodaro-

¹² J. H. Chambers, *op. cit.*, s. 152.

¹³ *Ibidem*, s. 149.

¹⁴ M. Clark, *op. cit.*, s. 121–122.

wanie terenów położonych daleko od morza, m.in. Nowej Południowej Walii, Wiktorii czy Queensland¹⁵.

Dzieje kolei w Australii tworzą osobną historię. Pierwszą linię kolejową w Australii przeprowadzono z Melbourne do Port Melbourne, a potem z Sydney do Parramatty (obecnie dzielnica Sydney). W Queensland zbudowano kolej z Ipswich do Grandchester. Budowa kolei w latach „gorączki złota” została zapoczątkowana przez firmy prywatne lecz trasy kolejowe przez nie budowane nie wybiegały daleko poza główne miasta. Dopiero interwencja rządów kolonialnych wpłynęła na wydłużenie linii. Miano bowiem nadzieję, że kolej, podobnie jak w Ameryce, zmieni Australię w drugie Stany Zjednoczone.

Do rozbudowy kolei najbardziej przyczyniła się najmocniej wówczas zaludniona Wiktorja, na terenie której leżała stolica stanu. Linie kolejowe z Wiktorii dotarły do granic Nowej Południowej Walii w 1879 roku, a do granic Australii Południowej w 1885 roku. Czas świetności kolej przeżywała w latach 1870–1890, rozbudowano wtedy sieć z tysiąca do 11 tysięcy kilometrów. Jedynym technicznym mankamentem okazała się różnica w szerokości torów pomiędzy Nową Południową Walią (4 stopy i 8,5 cala) a Wiktorią (5 stóp i 3 cale) oraz Australią Południową, która miała trzy różne szerokości. Aby zniwelować te różnice, budowano stacje przeładunkowe pomiędzy koloniami, np. na granicy między Wiktorią a Nową Południową Walią w Albury. W wyniku tych niedogodności Australia Południowa i Wiktorja zaczęły stosować jeden wskaźnik, irlandzki, który wynosił 5 stóp i 3 cale, natomiast Nowa Południowa Walia używała 4 stóp i 8,5 cala. Przez pewien czas nadzór nad rozbudową sieci kolejowej sprawował Irlandczyk Francis Wentworth-Shields, wtedy też rząd brytyjski zasugerował, by wszystkie tory kolejowe w Australii stosowały wskaźniki brytyjskie. Pomysł ten jednak upadł i w ten sposób w Australii powstała największa na świecie sieć torów według wskaźnika irlandzkiego¹⁶.

W 1883 roku miał miejsce jeszcze jeden istotny fakt. W Broken Hill, pilnujący owiec Charles Raps przypadkiem odkrył srebro. Wraz z sześcioma współnikami wykupił więc ten teren (300 akrów ziemi), co po pięciu latach przyniosło im fortunę, albowiem działka kupiona za 490 dolarów została wyceniona na 6 500 000 dolarów i okazała się największą na świecie żyłą srebra, ołowiu i cynku. Według naukowców, zasoby te mają się wyczerpać w 2020 roku¹⁷.

W 1885 roku w Broken Hill powstała firma – Broken Hill Proprietary Company (BHP), która z rzeki Darling do dwudziestotysięcznego wówczas miasteczka doprowadziła wodę z rzeki Darling. Zbudowała również połączenie kolejowe z Adelajdą. Firma kontynuowała ekspansję, opartą przede wszystkim na inwestowaniu pieniędzy w metalurgię, kopalnie rudy żelaza i na budowie miasteczka portowego. BHP do chwili wybuchu I wojny światowej założyła w Australii fundację na rzecz rozwoju przemysłu żelaznego oraz metalurgicznego. W 1939 roku wycofała swój wkład w Broken Hill. W Australii BHP jest ciągle bardzo znana i dobrze prosperuje.

¹⁵ J. H. Chambers, *op. cit.*, s. 160.

¹⁶ *Ibidem*, s. 162–163.

¹⁷ *Ibidem*, s. 163–164.

W ciągu 10 lat od momentu odkrycia srebra w Broken Hill, poszukiwacze znaleźli w Zachodniej Australii ogromne ilości złota na pustyni, w odległości 300 mil na wschód od Perth. W wyniku tych odkryć populacja Zachodniej Australii w ciągu kilku lat potroiła się¹⁸. Wśród cudzoziemskich kopaczy znalazł się m.in. młody inżynier górnictwa Herbert Hoover (1874–1954) ze Stanów Zjednoczonych, w latach 1929–1933 prezydent tego kraju.

Gorączka złota, która rozpoczęła się w Coolgardie, z jeszcze większą siłą wybuchła w Kalgoorlie. Miasto to założono na pustyni. Wodę do niego doprowadzano z Perth 340-milową rurą. W owych czasach był to wyczyn na skalę światową.

Rok przed Broken Hill kolejne wielkie złoża złota i miedzi odkryto w okolicach góry Mount Morgan, 800 mil na północny-wschód od Queensland. Odkrywcą tych złóż był William Knox D'Arcy (1860–1917). Był Anglikiem, który wyemigrował jako 16-latek, a australijskie złoto przyniosło mu fortunę, został bowiem głównym udziałowcem w kopalni Mount Morgan¹⁹. Historycy uznali D'Arcy'ego za najbardziej w owym czasie wpływowego człowieka Środkowego Wschodu, gdyż odnalazł również złoża ropy w Iranie.

Czterdziestoletnia australijska gorączka złota przyczyniła się również do powstania fortun niezwiązanych bezpośrednio z wydobyciem. Na hodowli bydła i produkcji wełny, która wówczas wzrosła 10-krotnie, wzbogacił się np. Sidney Kidman (1857–1935)²⁰. W pierwszej połowie XX wieku Kidman kontrolował znaczne obszary ziemi – jego pastwiska rozciągały się na długości 2500 mil²¹.

Odkrycie złota zdecydowanie uratowało finanse niektórych stanów, tak było na przykład w Queensland, gdzie złoto odnalezione w Gympie w 1867 roku uratowało stan od bankructwa. Statystyki pokazują, iż aż jedną czwartą osadników przybyłych do Australii w latach 50. XIX wieku tworzyli wykształceni rzemieślnicy oraz osoby o konkretnym wykształceniu zawodowym. Dzięki temu kontynent szybko się przeobraził i unowocześnił, nie tylko gospodarczo, ale i politycznie czy społecznie.

Poszczególne stany rywalizowały ze sobą o maksymalny ekonomiczny wzrost. Co ciekawe, dwie największe kolonie, Wiktoria i Nowa Południowa Walia, rozwijały się pomimo stosowania przeciwstawnych systemów gospodarczych. Wiktoria wprowadziła protekcjonizm, a Nowa Południowa Walia wolny handel²². Z czasem we wszystkich koloniach przyjął się i rozprzestrzenił protekcjonizm.

Rozwój Queensland

Stan Queensland zajmuje prawie ćwierć kontynentu. Jego znaczenie i położenie jest istotne dla rozwoju Australii. Częstą tendencją wśród imigrantów było przemieszczenie się z Nowej Południowej Walii czy Wiktorii do Queensland. Niewątpliwą

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, s. 165.

²⁰ S. Macintyre, *op. cit.*, s. 101.

²¹ J. H. Chambers, *op. cit.*, s. 165.

²² *Ibidem*, s. 149.

zaletą tego stanu jest ciepły, tropikalny klimat oraz piękne widoki i obecność rafy koralowej. Stolica stanu, Brisbane, leży w strefie subtropikalnej. Już od początku XIX wieku życie ludności skupione było właśnie na wschodnim wybrzeżu.

Rząd Queensland starał się utrzymywać poprawne stosunki z Wielką Brytanią dlatego subsydiował linię Queensland Royal Mail Line, której statki co miesiąc pływały pomiędzy Brisbane a Londynem²³.

Tanie ziemie w Queensland chętnie kupowali nie tylko Brytyjczycy, ale Duńczycy czy Niemcy. Hodowano tam bydło na mięso oraz uprawiano trzcinę cukrową. W ostatnich czterdziestu latach XIX wieku rozwinęła się także hodowla owiec. W tym celu wykorzystywano prawie każdy skrawek ziemi. Nie miała ona jednak dużego zasięgu i na wielkich równinach tropikalnych i podzwrotnikowych zdecydowanie dominowała hodowla bydła.

Dzięki hodowli bydła rozwinął się przemysł mięsny. Stworzył go Thomas Mort (1816–1878), który w 1877 roku założył zakłady chłodniarskie w Lithgow w Nowej Południowej Walii oraz zbudował ogromne chłodnie w dokach portowych w Sydney. Podobne zakłady zbudowano w Queensland w miastach: Brisbane, Rockhampton i Townsville. Tak zaczął się masowy handel mięsem pomiędzy Queensland a Wielką Brytanią. Ludzie zachęcani możliwością szybkiego wzbogacenia się, zakładali coraz większe farmy bydła. Farma np. w Barkly Tableland zajmowała 11 000 mil kwadratowych, a Victoria River Station liczyła ponad 14 000. Była to powierzchnia porównywalna z terytorium Belgii. Rozwój tak ogromnych farm bydła oznaczał rzecz jasna kolejne odbieranie ziem Aborygenom. Na północy stanu, wokół Kalkadoons w północno-zachodnim Queensland, wybuchły walki na tle rasowym, które zostały krwawo stłumione. W zamieszkach w 1884 roku zginęło około 100 osób²⁴.

Na gorących i tropikalnych terenach wybrzeża Queensland z powodzeniem uprawiano również trzcinę cukrową. Pierwsze plantacje założył w 1862 roku Louis Hopes w rejonie Brisbane. Z czasem plantatorzy wynaleźli oszczędniejszy sposób transportowania trzciny cukrowej, który przyczynił się do rozwoju tej gałęzi rolnictwa. Pozycję przemysłu cukrowniczego wzmocniło powstanie w 1855 roku Colonial Sugar Refining Company (CSR). Organizacja ta na początku XX wieku zajęła wysoką pozycję wśród australijskich gigantów przemysłowych, a obecnie opanowała cały Południowy Pacyfik.

Ogromne plantacje trzciny cukrowej wymagały zatrudnienia większej ilości pracowników. Rząd brytyjski odmówił jednak wysyłania indyjskich niewolników do pracy w Queensland, sprzeciwiły się również inne kolonie. Ostatecznie plantatorzy z Queensland ściągnęli do pracy rdzennych mieszkańców wysp Pacyfiku, przeważnie z Nowej Kaledonii i Vanuatu. Praca była ciężka i niskopłatna, jednak na skutek ingerencji rządu federalnego, od 1901 roku nastąpiły szybkie zmiany w tej dziedzinie. Rząd zaczął dotować przemysł cukrowniczy, więc do pracy na plantacjach trzciny przyjęło się wielu białych Australijczyków²⁵.

²³ *Ibidem*, s. 167.

²⁴ *Ibidem*, s. 168.

²⁵ *Ibidem*, s. 169.

Gospodarka australijska rozwijała się dynamicznie aż do roku 1889, kiedy to drastycznie spadły dochody z eksportu. W efekcie nastąpił okres gospodarczego niepokoju. Kryzys stosunkowo najslabiej uderzył w Wiktorię, najmocniej – w zafaną Zachodnią Australię. Najgłębsza zapaść trwała w latach 1892–1893, wówczas upadła połowa banków a inne przeszły gruntowną redukcję²⁶. Tysiące osób straciło wtedy nie tylko oszczędności, ale i pracę.

Do załamania przyczyniła się także susza, w wyniku której wyginęło dwie trzecie inwentarza. W Melbourne, w latach 1880–1890 populacja zwiększyła się o 200 tysięcy, ale w następnej dekadzie wzrosła tylko o 6000, co dowodzi rozmiaru szkód. W latach 1891–1906 do Australii przybyło jedynie 8 tysięcy osadników, głównie narodowości brytyjskiej. Dla porównania, w tym samym czasie do Stanów Zjednoczonych przybyło 7 milionów Europejczyków.

Podsumowanie

Pomimo kryzysu gospodarczego, pod koniec XIX wieku zaszły w tym kraju duże i znaczące zmiany. Australia przestała być tylko krajem rozległych pastwisk i terenem zsyłki brytyjskich przestępców. Liczba ludności zwiększyła się z 400 000 pod koniec 1851 roku do prawie 4 000 000 w 1900 roku. Na początku 1851 roku nie istniały linie kolejowe czy telegraf. W roku 1900 było już natomiast 12 000 mil linii kolejowych oraz 20 000 mil linii telegraficznych. Tereny rolnicze wzrosły z 780 do około 15 600 mil kwadratowych pól uprawnych oraz 23 400 mil kwadratowych pastwisk. Zwiększyło się również pogłowie owiec – z 17 mln do 106 mln sztuk.

Wzrosło także znaczenie sektora wydobywczego. Liczba pracowników z 2000 powiększyła się do 400 000 osób. Pomimo kryzysu w latach 90., zysk Australii w zagranicznym handlu minerałami wzrósł dziesięciokrotnie.

Nie do poznania zmieniły się główne miasta. Sydney (50 000 mieszkańców) i Melbourne (30 000 mieszkańców) stały się półmilionowymi metropoliami. Na półkuli południowej nie miały one sobie równych, z wyjątkiem Buenos Aires i Rio de Janeiro.

Rozwój gospodarczy w ostatnim 25-leciu XIX wieku wpłynął na powszechne pragnienie uniezależnienia się Australii i utworzenia oddzielnego, mającego charakter federacji, państwa. Procesu jednoczenia poszczególnych kolonii nie wstrzymało ani bankructwo banków ani kilkuletnia klęska suszy. W latach 1898–1900 odbyły się referenda w sprawie zmiany konstytucji, a w 1901 roku powstała zjednoczona Australia²⁷.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ J. i J. Barwick, *Australia History before 1900*, Port Melbourne 2000, s. 27.